

u i svjedocima

Prava, podrška, zaštita i kompenzacija
žrtava kaznenih djela,
veljača 2017.

Prava, podrška, zaštita i kompenzacija žrtava kaznenih djela

Izveštaj siječanj, veljača 2017.

Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka, Bijeli krug Hrvatska iz Splita i Udruga za podršku žrtvama i svjedocima iz Vukovara od 1. siječnja 2017. provode projekt pod nazivom *Prava, podrška, zaštita i kompenzacija žrtava kaznenih djela* u svrhu doprinosa implementaciji Direktive 2012/29/EU o minimalnim standardima prava, podrške i zaštite žrtava kaznenih djela i Direktive 2004/80/EC o kompenzaciji žrtava kaznenih djela.

Cilj projekta je uspostavljanje sustava prikupljanja i analize podataka (*Central Information Point*) vezanih uz predmete kaznenih djela, koji bi omogućio pregled problematike s kojom se susreću žrtve kaznenih djela te bi poslužio kao alat za prikaz statističkih podataka. Specifični ciljevi projekta su prikupljanje pouzdanih i ažuriranih podataka o žrtvama kaznenih djela; unapređenje implementacije relevantnih zakonskih okvira i usavršavanje znanja i rada stručnjaka u kontaktu sa žrtvama; jačanje kapacitete organizacija civilnog društva (OCD); razvoj među organizacijske suradnje, koordinacija i međusobno povjerenje između pravnih subjekata; zagovaranje razvoja EU politika vezanih za prava žrtava.

Ciljane skupine unutar projekta su OCD, pravni i drugi stručnjaci koji su u kontaktu sa žrtvama, a prvenstveno žrtve kaznenih djela. Projektom želimo povećati svijest o pravima i zaštiti žrtava te ojačati mrežu različitih dionika čije područje djelovanja uključuje pružanje podrške žrtava kaznenih djela.

Tijekom siječnja 2017. Bijeli krug Hrvatska je zaprimio i obradio 21 zahtjev korisnika za pružanjem pravne i psihološke pomoći kroz usluge besplatne primarne pravne pomoći (pravni savjet, opća pravna informacija) i psihosocijalnog tretmana (psihološka i emocionalna podrška, razgovor rasterećenja) te se vršio opsežan unos dostupnih podataka o korisnicima, kao što kvalitetnija priprema za ispunjavanje upitnika. Rad Nacionalnog pozivnog centra za žrtve kaznenih djela i prekršaja (NPC – program Udruga za podršku žrtvama i svjedocima) uspješno je nastavljen u siječnju te je izvršio sve predviđene aktivnosti, a linija je zaprimila **128** poziva građana i građanki. Od navedenog broja poziva 40 ih se odnosi na žrtve kaznenih djela (teška tjelesna ozljeda - 7, prijetnja - 5, krađa - 4, nametljivo ponašanje - 3, prijevare - 3, ubojstvo - 3, tjelesna ozljeda - 2, razbojništvo - 2, te po jedan upit vezan uz kaznena djela: kleveta, narušavanje nepovredivosti doma, neovlašteno slikovno snimanje, povreda prava na rad i ratni zločini. Od 9 prekršaja zbog kojih su se pozivatelji javili, 6 se odnosilo na obiteljsko nasilje, a 3 na prekršaj protiv sigurnosti u prometu. Referentni centar Vukovar (Udruga za podršku žrtvama i svjedocima) obradio je 14 zahtjeva korisnika za pružanjem pravne, emocionalne podrške i praktičnih informacija od čega jednu žrtvu psihičkog zlostavljanja, žrtvu prijevare, žrtvu krađe, te žrtva silovanja u ratu.

Documenta je tijekom siječnja zaprimila 5 upita civilnih žrtava rata (žrtava ratnih zločina), od kojih se tri upita odnosilo na izradu novog zakona o pravima civilnih žrtava rata te dva upita vezana uz otpis potraživanja naplate troškova parničnog postupka. Ovi tužitelji, srodnici ubijenih civila tijekom rata, su tužili državu za naknadu štete, ali sporove izgubili zbog zastare, nedostatka kaznenog progona i pravomoćnih presuda vezanih uz kaznenu odgovornost počinitelja te im je naloženo plaćanje troškova parničnog postupka. Navedeni iznosi u pojedinim predmetima iznose i 100 000, 00 kn te predstavljaju egzistencijalnu prijetnju kako srodnicima ubijenih tako i njihovim obiteljima. Ujedno, navedeni postupci države i nedostatak

razumijevanja predstavlja sekundarnu traumatizaciju i viktimizaciju indirektnih civilnih žrtava rata.

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava – Osijek je tijekom mjeseca siječnja 2017. godine zaprimio 31 upit korisnika primarne besplatne pravne pomoći, od kojih je dva upita bilo vezano uz prava žrtava kaznenog djela. U jednom slučaju radilo se o žrtvi obiteljskog nasilja, a u drugom se radilo o maloljetnoj žrtvi kaznenog djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta – spolnom zlouporabom djeteta mlađeg od 15 godina iz čl. 158. st. 2. Kaznenog zakona. Osim navedenog, imali smo i dvije žrtve kaznenog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Stranke su djeca žrtava, ubijenih 1991. i 1992. godine. U oba slučaja se radi o neprocesuiranim predmetima. Jedna žrtva je vojnik, druga je civil.

Centar za mir je osim direktnog rada s korisnicima tijekom siječnja sudjelovao na inicijalnom sastanku pružatelja primarne pravne pomoći. Na sastanku su osim predstavnika/ca udruga pružateljica besplatne pravne pomoći bili nazočni i predstavnici Pravne klinike Pravnog fakulteta u Zagrebu i predstavnica ureda pučke pravobraniteljice. Teme sastanka bile su problemi u funkcioniranju sustava besplatne pravne pomoći i provedbi Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći (ZBPP), te planovi za daljnje zagovaračke korake. Sudionici sastanka usuglasili su se da je novim Zakonom olakšan pristup pravosuđu građanima, ali se kao kontinuirani problem ističe još uvijek nedostatno izdvajanje sredstava iz državnog proračuna za besplatnu pravnu pomoć. Mišljenje većine je da postojeći zakonodavni okvir ne predstavlja veći problem u funkcioniranju sustava besplatne pravne pomoći (BPP), nego je problem u provedbi ZBPP. Sudionici sastanka dogovorili su se da će razmisliti unutar svojih organizacija o budućim ključnim koracima koji bi se poduzeli tijekom ove godine. Kao najveći izazov vide način na koji će nametnuti problem funkcioniranja sustava BPP kao temu nadležnim institucijama prije svega Ministarstvu pravosuđa. Naime, Ministarstvo pravosuđa niti ove godine natječaj za financiranje projekata udruga/pravnih klinika za 2017. godinu nije raspisalo do konca siječnja, sukladno članku 36. st 2. Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći.

Normativne aktivnosti vezane uz položaj žrtava kaznenih djela u 2017.

Prema planu normativnih aktivnosti u području hrvatskog zakonodavstva za 2017. godinu¹ u prvom tromjesečju 2017. pred Hrvatskim saborom naći će se nekoliko zakona vezana uz prava žrtava kaznenih djela, najvažniji izmjene prava sadržavat će Zakon o kaznenom postupku, koji je zajedno s Kaznenim zakonom predviđen za prvo tromjesečje 2017. Interesantno je da će se, nakon niza godina čekanja, i zakoni vezani uz prava civilnih žrtava rata, kao i prava nestalih naći pred Hrvatskim saborom u trećem tromjesečju.

Žrtve zločina iz mržnje

Prema podacima MUP-a, u 2016. godini na području RH evidentirano je 55824 kaznena djela, od čega su 32 kaznena djela zločini iz mržnje² (7 kaznenih djela se odnosi na prijetnju iz čl. 139 Kaznenog zakona (KZ), 17 na oštećenje tuđe stvari iz čl. 235 KZ-a, jedno na tešku tjelesnu ozljedu iz čl. 118 KZ-a, jedno na nasilničko ponašanje iz čl. 232a KZ-a, 6 na javno poticanje na nasilje i mržnju iz čl. 325 KZ-a). Od prikazanih kaznenih djela, 16 kaznenih djela motivirano je etničkom mržnjom. Ujedno je evidentirano 20 događaja s obilježjima međuetničke netrpeljivosti, te 98 prekršaja protiv javnog reda i mira, u kojima su prijavljeni počinitelji koji su na javnom mjestu reproducirali pjesme, skladbe, tekstove ili nosili obilježja i sli, koji remete javni red i mir.

U protekla dva mjeseca zabilježili smo nekoliko kaznenih djela i prekršaja usmjerenih protiv azilanata, kao i pritužbe istih na policijsku neopravdanu brutalnost na graničnom prijelazu Hrvatska – Srbija, napad na pripadnike LGBT populacije u noćnom klubu, napad na navijače KK Partizana te kaznenu prijavu novinarkе Jagode Bastalić protiv Dubravka Jošića za zločin

¹ <https://zakonodavstvo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti//161229%20GTVRH%20Godisnji%20plan%20PRIJEPI%20final%203.0.pdf>

² Podaci Radne skupine za praćenja zločina iz mržnje

iz mržnje zbog nacionalnog ili etničkog porijekla, povredu ravnopravnosti, povredu slobode mišljenja i izražavanja misli te javno poticanje na nasilje i mržnju.

Suzbijanje i prevencija zločina iz mržnje u Republici Hrvatskoj uključuju razumijevanje predrasuda i stereotipa, razumijevanje profila počinitelja kaznenih djela zločina iz mržnje, zakonodavni okvir i novitete u kazneno-pravnoj zaštiti od zločina iz mržnje, policijsko postupanje i kriminalističko istraživanje kaznenih djela počinjenih iz mržnje, postupanje sa žrtvama i svjedocima, simbole mržnje i širenje mržnje putem medija. Iako isti najčešće započinju kao vrijeđanje, pisanje uvredljivih poruka, pljuvanje, maltretiranje ili fizički napadi na osobe ili njihovu imovinu, zbog ignoriranja istih ili kvalificiranja kao manje incidente, oni često postaju učestaliji i ozbiljniji jer nisu uopće ili nisu primjereno sankcionirani.

Položaj žrtve silovanja u suđenju za ratni zločin

Stephanie Stelko, Inicijativa mladih za ljudska prava

Analizu sljedećeg slučaja temeljimo na optužnici te na direktnom praćenju sudskog postupka. Radi se o predmetu u kojem se optuženi tereti za silovanje jedne žene 1991. godine kao pripadnik Teritorijalne obrane Daruvara, za vrijeme trajanja oružanog sukoba između Oružanih snaga RH te Jugoslavenske narodne armije i srpskih paravojskih formacija u Doljanima. Prema iskazima oštećenice i svjedoka, ona i članovi njene obitelji skrivali su se u podrumu svoje kuće jer se gotovo cijelog dana čulo pucanje. U poslijepodnevnim satima skupina naoružanih osoba rekla im je neka izađu u vrt, gdje su morali ležati na podu i odgovarati na pitanja naoružanih osoba, pritom ih ne gledajući. Između ostalih pitanja, pitali su oštećenicu gdje joj je sin, a kada je njen svekar podigao glavu prema osobama koje su ih ispitivale kako bi lakše odgovorio, zaprijetili su mu smrću pogleda li ih još jednom. Jedan je naoružan čovjek zatim odveo oštećenicu u podrum da provjeri skriva li se u njemu još netko i tada joj rekao da su ubili dvije osobe iz sela. Nakon ispitivanja, obitelj je odvedena nazad u podrum, te je tamo dovedeno još nekoliko susjeda. Nakon nekog vremena, oštećenica je pozvana da izađe iz podruma i pokaže naoružanim osobama gdje se nalazi piće. Nakon što im je pokazala gdje se piće nalazi, ostala je sama u kuhinji s još trojicom naoružanih muškaraca, od kojih su ju dvojica silovala. Kako je oštećenica opisala, nisu ju na drugi način fizički zlostavljali, ali su s njom izvršili spolni odnos protivno njenoj volji. Zatim je vraćena u podrum, a kasnije je svima u podrumu rečeno da pričekaju dvadesetak minuta da ne vide u kojem su smjeru naoružani ljudi otišli, te da se zatim raziđu. Idućeg se dana oštećenica ponovno skrivala u podrumu sa svojom obitelji zbog pucnjave, a dan nakon toga otišli su iz Doljana u Novoselec, gdje je ona rekla jednoj gospođi da je silovana i zamolila da ju odvede liječniku ginekologu, što je ta gospođa i učinila dan nakon. Oštećenica je sudu priložila medicinsku dokumentaciju s toga pregleda, te dokumentaciju psihološkog vještačenja i liječenja. Ginekološki nalazi naime nisu ukazali na fizičke posljedice, ali se oštećenica dugo liječila od psihološke traume. Ostvarila je pravo na status civilne žrtve.

Optuženi je uhićen na temelju popisa pripadnika Teritorijalne obrane Daruvara te prepoznavanja koje je provedeno 2015. godine kada je oštećenica utvrdila, ako ne sa sigurnošću, da je on jedan od počinitelja silovanja. Sudnica u kojoj se suđenje odvijalo bila je prikladne veličine, te je otvorena tek nakon što su dva policijska službenika uvela unutra optuženog u policijskim liscama. Oštećenica je smještena na stolicu koja se nalazila na oko 2-3 metra ispred optuženog i okrenuta prema sudskom vijeću, odnosno bila je leđima okrenuta optuženome. Pitanja su joj postavljali predsjednik sudskog vijeća, predstavnik Županijskog državnog odvjetništva, dvoje branitelja optuženog te sam optuženi. Nije joj postavljeno nijedno neumjesno ili osobno pitanje (gotovo sva pitanja odnosila su se na detaljniji opis počinitelja i okolnosti), te su se svi prema oštećenici odnosili s poštovanjem.

Njen je iskaz iznesen mirnim, ujednačenim glasom, ali je bio vrlo oskudan opisima, a kada je upitana nije mogla iznijeti detaljnije opise počinitelja, tvrdeći da se ne sjeća, a ni detaljniji opis samog silovanja. Za vrijeme vijećanja sudskog vijeća o daljnjem postupku predočavanja dokaza, svi prisutni u sudnici morali su ju napustiti te izaći na hodnik. Optuženi je stajao u policijskim liscama s dva policijska službenika i svojim odvjetnicima, dok je oštećenica stajala

sa svjedocima i predstavnicom Odjela za podršku žrtvama i svjedocima koja ju je pitala kako je prošlo, želi li vode i sl., a između oštećenice i optuženog bilo je dovoljno prostora i dovoljno ljudi da se spriječe moguće neugodnosti. Predstavnica Odjela za podršku žrtvama i svjedocima također je oštećenicu i dvoje svjedoka dopratila do sudnice, te je tijekom cijelog ročišta bila s njima ispred sudnice.

Kako je i ranije napomenuto, nisu joj postavljana nikakva osobna pitanja, niti pitanja vezana uz njen prethodni ili naknadni seksualni život.

Nemamo podatke o tome je li oštećenica prije početka sudskog postupka upoznata sa svim svojim pravima, je li joj osigurana besplatna pravna i psihološka podrška te je li adekvatno pripremljena za svjedočenje, ali primjećujemo da tijekom sudskog postupka nije imala zakonskog zastupnika, što je praktična posljedica nejasnih nacionalnih propisa.

Optuženi je na koncu oslobođen optužbi zbog nedostatka inkriminirajućih dokaza.

Izveštaj uredili:

Miren Špek, Milena Čalić Jelić i Nives Jozić

U pripremi tekstova sudjelovali

Livija Plančić, Jelena Đokić Jović, Veselinka Kastratović, Mia Božić Mihanović, Ana Šeničnjak, Natalija Havelka, Klaudija Buljan i Vesna Teršelič

Veljače 2017.

Izveštaj je pripremljen u sklopu projekta „Prava, podrška, zaštita i kompenzacija žrtava kaznenih djela“. Sadržaj ovog izvještaja isključiva je odgovornost izdavača, i ne može se ni pod kojim okolnostima smatrati da odražava stav Europske unije.